

FILM NA PODSTAWIE KSIĄŻKI ARKADEGO FIEDLERA „DYWIZJON 303”

PIOTR
ADAMCZYK

MACIEJ
ZAKOŚCIELNY

CARA
THEOBOLD

ANTONI
KRÓLIKOWSKI

ANNA
PRUS

JAN
WIECZORKOWSKI

HISTORIA PRAWDZIWA

DYWIZJON 303

REŻYSERIA DENIS DELIĆ

31 SIERPNIA W KINACH

MATERIAŁY EDUKACYJNE – JĘZYK POLSKI

PATRONAT NARODOWY PREZYDENTA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ANDRZEJA DUDY
W STULECIE ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI
nad premierą filmu fabularnego
„Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

MINISTER
EDUKACJI
NARODOWEJ

Komitet Honorowy –
Minister Edukacji Narodowej Anna Zalewska
Uroczysta premiera filmu „Dywizjon 303. Historia
prawdziwa” uzyskała honorowy patronat Ministra
Edukacji Narodowej.

*„Biuro Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej z całym przekonaniem
rekomenduje film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” do wykorzystania w procesie
dydaktycznym w klasach 7-8 szkoły podstawowej, a także w szkołach średnich
na poziomie licealnym, na lekcjach języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie.”*

– dr Władysław Bułhak, Główny specjalista w BBH

MATERIAŁY EDUKACYJNE do filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” reż. Denis Delić

*„Nigdy w dziejach ludzkich konfliktów
tak wielu nie zawdzięczało tak wiele tak nielicznym”.*

Te pamiętne słowa wypowiedział Winston Churchill o pilotach walczących w obronie nieba nad Anglią w 1940 roku. Wśród „tak nielicznych” byli również polscy piloci i mechanicy służący w dywizjonach samolotów myśliwskich, które pokonały niemiecką Luftwaffe. Zdaniem wielu historyków był to jeden z przełomowych momentów II wojny światowej. Nie panując w powietrzu, armia III Rzeszy nie zdecydowała się na inwazję Wielkiej Brytanii – niezatopialnego „lotniskowca” u wybrzeży zajętej przez Niemcy Europy, skąd startowały samoloty bombardujące niemieckie miasta i ośrodki przemysłowe, skąd wreszcie wypłynęła aliancka flota inwazyjna w 1944 roku.

Wśród dywizjonów myśliwskich w 1940 r. najsukcesowniej, a przez to najsławniej okazał się polski Dywizjon 303. Jego piloci, początkowo niedoceniani przez Anglików, pokazali swój kunszt i determinację, w walny sposób przyczyniając się do zwycięstwa w powietrznej Bitwie o Anglię. Dowodem tego mogą być słowa Hugh Dowdinga, dowódcy lotnictwa brytyjskiego w 1940 roku, który powiedział: „Gdyby nie wspaniałe polskie dywizjony i ich bezprzykładne bohaterstwo, wahałbym się twierdzić, że wynik bitwy byłby taki sam”.

Wokół dokonań pilotów Dywizjonu 303 zaczęła kształtować się legenda, będąca dla Polaków źródłem otuchy dawniej i powodem do dumy współcześnie. Powstawaniu jej sprzyjało ukazanie się jeszcze w latach wojny książki Arkadego Fiedlera „Dywizjon 303”, jednej z najczęściej wydawanych polskich publikacji.

O uznaniu dla wielkiego wkładu Polaków w zwycięskiej Bitwie o Anglię świadczy to, że wydarzenie znalazło się w podstawie programowej nauczania historii w szkole podstawowej. Wartość książki Arkadego Fiedlera podkreślili natomiast autorzy podstawy programowej nauczania języka polskiego, wpisując ją do zestawu szkolnych lektur.

O Dywizjonie 303 trzeba więc uczyć, ale przede wszystkim uczyć warto!

Sposobem na podniesienie atrakcyjności zajęć z uczniami może być film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” w reżyserii Denisa Delicia. Inspiracją dla autorów filmu była książka Arkadego Fiedlera.

Seans w kinie to dla młodych ludzi okazja do zobaczenia filmowej wizji dokonań polskich lotników, ich męstwa i rozterek. Dzięki świetnym efektom specjalnym oraz wykorzystaniu autentycznych samolotów z lat II wojny światowej film ma atrakcyjną formę wizualną, którą mogą zaakceptować nawet wybredni gracze lotniczych gier komputerowych.

Poniżej przedstawiamy Państwu kilka propozycji metodycznych prowadzenia zajęć z uczniami w oparciu o wspólne obejrzenie filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”. Są to scenariusze lekcji historii i języka polskiego. Dla uczniów klas VIII szkoły podstawowej uczestniczenie w takich zajęciach będzie formą realizacji podstawy programowej. Dla ich starszych i młodszych kolegów – okazją do poznania pasjonującego fragmentu polskiej historii. Każdy ze scenariuszy składa się z dwóch części. Pierwsza to zajęcia przed obejrzeniem filmu, będące wprowadzeniem do tematu, służące rozbudzeniu zainteresowania uczniów i wskazaniu wątków, na które warto aby zwrócili uwagę podczas projekcji kinowej. Druga część poświęcona jest omówieniu z uczniami ich wrażeń oraz rozwinięciu szczegółowych wątków wskazanych wcześniej.

W proponowanych scenariuszach została wykorzystana idea nauczania dialogicznego – nauczyciel prowadzi rozmowę z uczniami, poprzez pytania zachęcając ich do poszukiwania, refleksji i formułowania samodzielnych wniosków. Zaproponowaliśmy także skorzystanie z idei „nauczania odwróconego”, kiedy to uczniowie przed zajęciami samodzielnie poszukując różnych informacji, poznają wskazane przez nauczyciela treści, a na zajęciach następuje ich omówienie i formułowanie wniosków.

Ponieważ wyposażenie szkół w projektory i tablice multimedialne jest coraz lepsze, zaproponowaliśmy wzbogacenie scenariuszy w materiał multimedialny: prezentację z fragmentami filmu, z wypowiedziami: Marka Fiedlera (syna Arkadego Fiedlera) oraz aktorów grających w filmie.

Oczywiście poniższe scenariusze to zapis pewnych pomysłów, których właściwa realizacja będzie zależała od preferencji nauczycieli oraz zainteresowań i możliwości ich uczniów, a także technicznego wyposażenia klasopracowni.

Życzymy powodzenia!

MATERIAŁY EDUKACYJNE do filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

reż. Denis Delić

JĘZYK POLSKI

Temat: „Książka na wojnie”

Opis:

Lekcja języka polskiego o znaczeniu dzieł literackich i filmowych dla kształtowania postaw ich odbiorców.

Przebieg zajęć:

Lekcja przed obejrzeniem filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Na początku porozmawiaj z uczniami na temat ich ulubionych książek. Możesz zapytać:

- Co myślicie o czytaniu książek?
- Czy lubicie czytać?
- Jakie są wasze ulubione książki?
- Jakie zawierają historie?
- Dlaczego właśnie one są tymi ulubionymi?
- Co daje wam czytanie książek?

Zapytaj:

- Czy zdarzyło im się podjąć próbę pisania pamiętnika, opowiadań, wierszy, czy może nawet książki?
- Jeżeli tak, to po co to zrobiliście?
- Co sądzicie o pisaniu takich utworów?
- Dlaczego, waszym zdaniem, inni ludzie mogą tworzyć utwory literackie?
- Po co, waszym zdaniem, mogą to robić?

Wyjaśnij, że uczniowie wkrótce obejrzą film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” w reżyserii Denisa Delicia. Twórcy tego filmu inspirowali się bestsellerem Arkadego Fiedlera „Dywizjon 303”. Książka ta powstała w specyficznych okolicznościach. Pisarz już przed II wojną światową stał się bardzo znany dzięki swoim książkom, w których opisywał podróże do Ameryki Południowej, Kanady, Ukrainy. Wybuch wojny zastał go na Tahiti skąd wyruszył przez Francję do Anglii, aby włączyć się w walkę z Niemcami.

Przeczytaj (lub rozdaj kopie i poproś o przeczytanie) fragment wstępu do jednego z wydań tej książki:

„Gdy we wrześniu 1940 roku zameldowałem się w Londynie u generała Władysława Sikorskiego, głównodowodzącego Polskich Sił Zbrojnych w Wielkiej Brytanii, zdziwiłem się, że żaden z licznych na Wyspie literatów polskich nie wpadł dotychczas na pomysł ujęcia piórem rewelacyjnych wyczynów polskich lotników z Dywizjonu 303, o których tyle hymnów pochwalnych właśnie pisano w prasie angielskiej. Generał Sikorski z serdeczną ochotą dał mi rozkaz napisania szerszej relacji o akcji Dywizjonu 303 i skierował mnie na lotnisko w Northolt pod Londynem, gdzie Dywizjon 303 stacjonował. Zaprzyjaźniwszy się łatwo z większością dywizjonu, zarówno z myśliwcami jak mechanikami, skwapliwie zabrałem się do pracy, którą postanowiłem ująć jako szersze sprawozdanie z pola walki, pisane na gorąco i gorącym

sercem patrioty, sprawozdanie, a nie utwór tak zwanej literatury pięknej – bo takie właśnie było kateryczne zapotrzebowanie w tej wyjątkowej, napiętej chwili”.

A.Fiedler, „Dywizjon 303”, rozdział „Słów kilka do XVI i następnych wydań Dywizjonu 303”, Warszawa 1996.

Zapytaj:

- Kiedy powstała książka Arkadego Fiedlera?
- W jakich okolicznościach?
- Odpowiedzi na jakie zapotrzebowanie była?
- Czemu jest poświęcona? Jaką opowieść zawiera?
- Jaki mógł być jej cel?

Podczas rozmowy z uczniami możesz, korzystając z projektora/tablicy multimedialnej, przedstawić uczniom zdjęcia ze spotkania Arkadego Fiedlera z lotnikami Dywizjonu 303.

Omów z uczniami ich odpowiedzi.

Wyjaśnij:

Pierwsze wydanie Dywizjonu 303 ukazało się w Anglii w 1942 roku w języku polskim i angielskim. Jego egzemplarze trafiały do okupowanej Polski wraz z żołnierzami, którzy włączali się w walkę prowadzoną przez Polskie Państwo Podziemne. W 1943 roku ukazało się w okupowanej Polsce pierwsze wydanie konspiracyjne, opublikowane przez Tajne Wojskowe Zakłady Wydawnicze, które działały jako wydział Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej. Tajne Wojskowe Zakłady Wydawnicze były także wydawcą książki Aleksandra Kamińskiego „Kamienie na szaniec”. W czasie okupacji ukazały się łącznie cztery wydania „Dywizjonu 303”. Za posiadanie tej książki groziły surowe represje – takie, jak za aktywny udział w ruchu oporu przeciwko władzy hitlerowskiej III Rzeszy.

Zapytaj uczniów:

- Dlaczego, waszym zdaniem, ruch oporu zajął się publikacją Dywizjonu 303?
- W jakim celu?
- Jakie znaczenie dla polskich czytelników tej książki miała jej lektura w czasie okupacji?

Wyjaśnij, że książka Arkadego Fiedlera była inspiracją dla twórców filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”, który niesie ze sobą pewien przekaz na temat polskiej historii.

Zadaniem wszystkich uczniów będzie zwrócenie uwagi na to:

- Jaki jest to przekaz?
- Jak przedstawieni są polscy lotnicy, ich cele, postawy?

Lekcja po obejrzeniu filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Zajęcia zacznij od rozmowy z uczniami o ich wrażeniach z filmu:

- Co wam szczególnie się podobało?
- Na co zwróciliście uwagę?
- Kim byli główni bohaterowie filmu?
- Jakie ich losy zostały przedstawione w filmie?
- Jakich doświadczaliście emocji, oglądając ten film?

Następnie wróć do poprzednich zajęć i zaproponuj uczniom dyskusję wokół odpowiedzi na pytania:

- Jak w filmie przedstawieni są polscy lotnicy, ich cele, postawy?
- Co myślicie o takim ich zaprezentowaniu?
- Jaki, waszym zdaniem, jest ogólny przekaz filmu na temat polskiej historii?
- Co o tym sądzicie?

W ostatniej części zajęć zaproponuj, aby uczniowie pracując w grupach, przedstawili swoje pomysły na temat tego, jak wyglądałby film, gdyby jego twórcy postanowili przede wszystkim:

- pokazać rozterki wewnętrzne polskich pilotów, ludzi walczących daleko od kraju, którzy boją się losy swoich bliskich i codziennie narażają swoje życie;
- okrucieństwo wojny;
- etapy bitwy o Anglię;
- motyw i działania ludzi, którzy decydowali o tym, jakie będą losy polskich pilotów w czasie wojny (polityków oraz wysokich dowódców angielskich i polskich).

Multimedia:

Arkady Fiedler (w cywilnym ubraniu)
wśród pilotów Dywizjonu 303

Od lewej: Merian. C. Cooper, Arkady Fiedler
i Jan Zumbach

Temat: Mój własny Dywizjon 303

Opis:

Lekcja języka polskiego o powiązaniach między dziełami literackimi i filmowymi.

Przebieg zajęć:

Lekcja przed obejrzeniem filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Lekcję warto zacząć od prezentacji zwiastuna do filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Wyjaśnij, że uczniowie wkrótce zobaczą w kinie film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”, będący opowieścią o polskich pilotach walczących w Anglii w czasie II wojny światowej. Twórcy filmu inspirowali się bardzo popularną książką Arkadego Fiedlera.

Porozmawiaj z uczniami o wykorzystywaniu dzieł literackich przy tworzeniu filmów. Zwróć uwagę, że twórcy filmów często nawiązują do dzieł literackich. Te nawiązania mogą mieć wiele form. Czasem filmowcy starają się w możliwie maksymalnym stopniu przenieść na ekran treść dzieła literackiego (często wówczas mówi się o ekranizacji). Mogą także tylko luźno nawiązywać do pierwowzoru, zachowując jedynie główne wątki lub postaci.

Zapytaj uczniów:

- Jakie filmy powstały z wykorzystaniem treści dzieł literackich?
- W jakim stopniu ich twórcy nawiązywali do literackich pierwowzorów?
- Które z nich były próbą możliwie wiernego przeniesienia tekstu na ekran, a które tylko luźno wykorzystywały wątki literackie?
- Czym twórcy tych filmów mogli, ich zdaniem, kierować się, wybierając konkretne dzieła literackie?
- Przed jakimi wyzwaniami stoją twórcy, którzy chcą przygotować scenariusz filmowy, wykorzystując treść dzieła literackiego?

Zaproponuj, aby uczniowie przeczytali co najmniej dwa rozdziały z tej książki (a najlepiej całą) przed obejrzeniem filmu. Zadaniem uczniów w trakcie oglądania filmu będzie porównanie jej treści z tym, co zobaczą na ekranie.

Lekcja po obejrzeniu filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- Co wam się najbardziej podobało?
- Czy polecilibyście obejrzenie tego filmu swoim kolegom, rodzicom? Dlaczego?
- Komu, waszym zdaniem, szczególnie warto polecić obejrzenie tego filmu?

Przedyskutuj z uczniami ich odpowiedzi na pytania :

- Co sądzicie o idei wykorzystywania dzieł literackich przez twórców filmów?
- Jakże może mieć to zalety, a jakie mogą być tego ograniczenia?
- Jakie dostrzegacie podobieństwa pomiędzy wizją Arkadego Fiedlera, a wizją twórców filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”?
- Jak dostrzegacie różnice?
- Jak myślicie, z czego wynikają?

W ostatniej części zajęć zaproponuj, aby uczniowie pracując w grupach, przygotowali własne pomysły na realizację filmu o żołnierzach Dywizjonu 303. Uczniowie mogą zaproponować zarys scenariusza (gdzie i kiedy toczy się akcja, kto jest głównym bohaterem, co mu się przydarza, jakie trudności napotyka i jak sobie z nimi poradzi); aktorów, których chcieliby obsadzić w głównych rolach; kto mógłby być reżyserem i autorem zdjęć; jakie chcieliby wykorzystać efekty specjalne. Wyjaśnij, że podczas profesjonalnej produkcji filmu wysokość budżetu dyktuje wiele posunięć twórców. Uczniowie podczas swojej pracy mogą nie liczyć się z tym ograniczeniem.

Multimedia:

Zwiastun do filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”
w reż. Denisa Delicia:

<https://youtu.be/3HEpih9nf-k>

Temat: Filmowy wehikuł czasu

Opis:

Lekcja języka polskiego o tworzeniu filmów.

Przebieg zajęć:

Lekcja przed obejrzeniem filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Zapytaj uczniów:

- Jakie możecie wskazać główne etapy tworzenia filmu? Propozycje uczniów zapisz na tablicy.

Wyjaśnij:

Pierwszy etap produkcji filmu to tzw. preprodukcja. Zwróć uwagę, że każde przedsięwzięcie zaczyna się od idei, którą ktoś postanawia zrealizować. W przypadku filmu ktoś (czasem osoba, która będzie reżyserowała film lub będzie jego producentem) postanawia podjąć się trudu jego realizacji. Producent zajmuje się pozyskaniem funduszy na realizację filmu oraz wyborem najważniejszych osób, które ten film będą wspólnie tworzyć. Do akcji wkracza autor scenariusza, reżyser, autor zdjęć filmowych, scenografii. Powstaje scenariusz filmu, tworzy się scenopis (zawierający opis poszczególnych scen, informacje o tym, jak będą one filmowane), wybiera się aktorów, miejsca filmowania (plenery, budynki, wnętrza), przygotowuje się scenografię (w obiektach już istniejących lub konstruuje się odpowiednie dekoracje w studiach filmowych), powstają kostiumy.

Następnie przystępuje się do nagrywania poszczególnych ujęć i scen. Jest to okres zdjęciowy filmu, w który – poza wymienionymi już twórcami – zaangażowani są także charakteryzatorzy, rekwizytorzy, kostiumografowie, ludzie odpowiedzialni za oświetlenie i dźwięk oraz wielu innych specjalistów z różnych filmowych dziedzin. Całość pracy na planie spinają kierownicy produkcji.

Ostatnim etapem produkcji jest tzw. postprodukcja. Po zakończeniu realizacji zdjęć twórcy przeglądają nagrany materiał, montują go, dodają pracochłonne efekty wizualne i specjalne, następuje proces korekcji barwnej obrazu oraz proces udźwiękowienia (koordynacja dialogów, muzyki, efektów dźwiękowych). Potem przygotowywane są nośniki do projekcji filmu w kinach.

Zwróć uwagę uczniów, że twórcy filmów mają możliwość kreowania nieistniejących światów. Zwłaszcza współcześnie technologia pozwala tworzyć wizje, które na ekranie wyglądają jak obraz rzeczywistości.

Zapytaj uczniów:

- Jakie widzieliście filmy pokazujące nieistniejące światy?

Wyjaśnij, że film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” to przedstawienie tego, co wydarzyło się blisko osiemdziesiąt lat temu. Jego treść nawiązuje do książki *Dywizjon 303* Arkadego Fiedlera, który spotkał się z pilotami tej jednostki w czasie wojny w okresie powietrznej bitwy o Anglię. Pokonanie lotnictwa niemieckiego zapobiegło inwazji armii III Rzeszy na Wielką Brytanię oraz istotnie przyczyniło się do zwycięstwa aliantów w całej wojnie.

Zapytaj uczniów:

- Z jakimi wyzwaniami, ich zdaniem musieli poradzić sobie twórcy filmu, pokazując świat Anglii roku 1940?
- Co musieli zrobić, aby sobie z nimi poradzić?

Po przedyskutowaniu z uczniami ich pomysłów przedstaw film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”: making of nr 1.

Zapytaj:

- Jakie macie wrażenia po obejrzeniu tego materiału?
- Jakich wrażeń spodziewacie się, oglądając cały film?

Po wysłuchaniu uwag uczniów zaproponuj, aby oglądając film, zwrócili właśnie uwagę na to, jak twórcy filmu radzili sobie z przedstawieniem nieistniejącego już świata polskich pilotów walczących w Anglii w 1940 r. (np. jak wyglądała scenografia, efekty specjalne).

Lekcja po obejrzeniu filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Na początku zajęć porozmawiaj z uczniami o ich wrażeniach z oglądania filmu:

- Jak podobał się wam ten film?
- Co szczególnie zwróciło waszą uwagę?
- Jakie mieliście refleksje, oglądając ten film ?
- Jakich doświadczaliście wówczas emocji ?
- Co sądzą o poszczególnych elementach filmu: reżyserii, zdjęciach, przedstawionej historii, grze aktorskiej, efektach specjalnych?

Przedstaw uczniom zdjęcia: archiwalne przedstawiające pilotów Dywizjonu 303 z lat wojny oraz zdjęcie przedstawiające aktorów na planie filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”, również zestawienie tych dwóch zdjęć w jednym obrazie. Wyjaśnij, że to zdjęcie archiwalne i fotos z filmu, zestawienie dwóch światów – rzeczywistego, z przeszłości oraz świata wykreowanego w filmie.

Zapytaj uczniów:

- Jak, waszym zdaniem, poradzili sobie twórcy filmu z zadaniem odtworzenia nieistniejącego świata?
- Co, waszym zdaniem, szczególnie im się udało?
- Co, waszym zdaniem, można byłoby poprawić?

W ostatniej części zajęć przedstaw uczniom prezentację zawierającą rysunki przygotowane na potrzeby filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”.

Zapytaj:

- Co sądzą o wykorzystanych w tej prezentacji rysunkach?

Wyjaśnij, że twórcy filmu często przed rozpoczęciem zdjęć przygotowują scenorys (z angielska znany też jako storyboard). Jest to swoisty komiks, seria obrazów i szkiców poszczególnych scen i ujęć na podstawie scenariusza, które są wskazówkami przy realizacji zdjęć.

Zaproponuj, aby uczniowie (pracując indywidualnie lub w kilkuosobowych zespołach) zrealizowali swoje własne pomysły, przygotowując wersje scenorysów, komiksów przedstawiających losy pilotów Dywizjonu 303. Uczniowie mogą nawiązać do scen filmu, wydarzeń opisanych w książce Arkadego Fiedlera, w innych książkach na temat Dywizjonu 303 lub stworzyć własne historie o polskich pilotach walczących pod angielskim niebem w 1940 r. Komiks może mieć formę planszy formatu karty flipcharta.

Na lekcji uczniowie mogą przedstawić swoje zamierzenia. Komiksy wykonają, pracując w domach. Na kolejnych zajęciach mogą zostać one zaprezentowane i ewentualnie umieszczone na ścianach w szkole.

Projekty edukacyjne:

Uczniom szczególnie zainteresowanym tematami związanymi z filmem i opowiedzianą w nim historią można zaproponować realizację projektów edukacyjnych. Ich rezultatem mogą być plansze, prezentacje multimedialne, strony www zawierające zebrane przez uczniów informacje: zdjęcia, grafiki, rysunki, krótkie teksty.

■ **Nie tylko 303 – Polskie dywizjony lotnicze w latach II wojny światowej na Zachodzie:** uczniowie przedstawiają informacje na temat losów (kiedy i gdzie powstały, kto wchodził w ich skład, czym się charakteryzowały) i dokonań pozostałych polskich jednostek lotniczych walczących w ramach Polskich Sił Zbrojnych.

■ **Polskie Asy – ich dzieje wojenne i powojenne najlepszych polskich pilotów wojskowych:** uczniowie prezentują sylwetki (kiedy i gdzie walczyli, czym się wykazali, co działo się z nimi po wojnie, jakimi cechami się charakteryzowali) np. Jana Zumbacha, Witolda Urbanowicza, Stanisława Skalskiego i Eugeniusza Horbaczewskiego.

■ **Polacy walczący „za wolność naszą i waszą” w XX-XXI wieku:** realizatorzy mogą np. przygotować informacje (kim byli, jakie były ich losy, dlaczego zdecydowali się na walkę) o Polakach walczących w Afganistanie z siłami ZSRR w latach 80 – tych.

■ **Samoloty w filmie „Dywizjon 303”:** zadaniem realizatorów będzie sporządzenie plansz informujących o historii i parametrach samolotów, które pojawiają się na ekranie.

Wybrane lektury:

■ A. Ares, *303 wzloty i upadki. Awanturnicze losy bohaterów bitwy o Anglię*, wyd. Czerwone i Czarne, 2016

■ R. Gretzyngier, W. Matusiak, *Udział Polaków w Bitwie o Anglię*, Biuletyn IPN, nr 8–9 (129–133), 2011

■ John A. Kent, *Polacy są najlepsi. Wspomnienia kanadyjczyka z Dywizjonu 303*, wyd. Bellona, 2017

■ R. King, *Dywizjon 303. Walka i codzienność*, wyd. Sekrety Historii, 2014

■ L. Olson, S. Cloud, *Sprawa honoru. Dywizjon 303 Kościuszkowski*, wyd. Marginesy, 2018

■ J. Zumbach, *Ostatnia walka*, wyd. Bellona, 2016

Filmy dokumentalne:

■ *„303”*, reż. Tomasz Magierski, rok prod. 2016

■ *„Ci cholerni cudzoziemcy”* (Bloody foreigners), odcinek 2. „Nieopowiedziana bitwa o Anglię” (Untold Battle of Britain), reż. Carl Hindmarch, rok prod. 2010

Na zajęciach z uczniami towarzyszącymi oglądaniu filmu „Dywizjon 303” warto wykorzystać także dwa wydawnictwa Instytutu Pamięci Narodowej:

■ **303.** Gra planszowa dla dwóch osób. Jeden z graczy dowodzi lotnictwem broniącym Wielkiej Brytanii, a drugi lotnictwem niemieckim.

■ **303.** 100-elementowe puzzle przedstawiające walkę samolotów Dywizjonu 303 z niemiecką wyprawą bombową. W zestawie jest ilustrowana broszura edukacyjna o udziale polskiego lotnictwa w II wojnie światowej autorstwa dr. Tomasza Gintera.

Więcej informacji na temat propozycji IPN na stronie:

<https://pamiec.pl/pa/edukacja/materiały-edukacyjne-i>

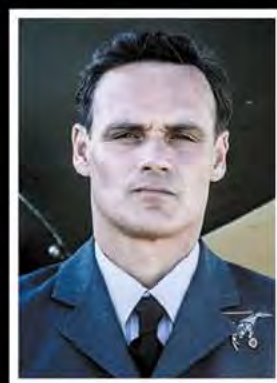
Witold
Urbanowicz

Piotr
Adamczyk

Ludwik Witold
Paszkiewicz

Jan
Wieczorkowski

Jan „Donald”
Zumbach

Maciej
Zakościelny

Witold „Tolo”
Łokuciewski

Antoni
Królikowski

Stefan
Wójtowicz

Antoni
Sałaj

Stanisław
Karubin

Nikodem
Rozbicki

Więcej materiałów filmowych:

www.dywizjon303.pl

